

“מורנו” להחזיר עטרה ליושנה סמיכה לרבנות ללא היתר הוראה

הלכות שמיטה

תשלום על יבול אוצר בית הדין וביעורו

יחידה מספר 19

ביחידה הקודמת למדנו את יסודות הדין של אוצר בית הדין, המותר והאסור. בחנו אם ניתן לטפל בשדות ובפירות, לשמור עליהם, ולנייד אותם. ביחידה זו נעסוק בשאלת התשלום על העבודה, באופן שהתשלום לא יהיה על הפירות. בסוף היחידה נשאל אם יבול אוצר בית הדין חייב בביעור.

תשלום על עבודה, לא על פירות

חוות בנימין חלק ג סימן צח

‘הגיע זמן... שלוחי בית דין שוכרין פועלים’... לפנינו איפוא ארגון משוכלל, שנעשה כולו בפיקוח בית דין על ידי שלוחיהם, השוכרים פועלים לבצע המלאכה על כל שלביה השונים, למטרת חלוקת הפרי לבני העיר, כל משפחה לפי צרכיה.

לא נזכר כאן מקור הכספים שבית הדין צריך לגייס בכדי לכסות ההוצאות הכרוכות בזה, הן בשכירת הפועלים, והן בשימוש בכלי המלאכה הנדרשים לכך.... על כרחך אתה אומר שבחלוקת הפירות יובא בחשבון ההוצאות שהיו כרוכות מסביבן עד שהגיע לאוצר בית דין שבעיר, כולל גם עצם ההוצאה הכרוכה עם החלוקה, והיו כל אלו שמקבלים הפירות מכסים זאת מכיסם. מסתבר שגם שלוחי בית דין המנצחים על המלאכה, אף הם קיבלו שכרם, כפי טרחתם.

נרחיב בדברי ההקדמה של הרב ישראלי: יתכן שבימי קדם יש בית דין מקומי, קהילתי, שהציבור מסכים לכנס אליו את פירות השביעית. בימינו התמונה הרבה יותר מורכבת. נניח שכיום כל עם ישראל שומר על השמיטה (ללא היתר מכירה וללא פתרונות אחרים). כל מטעי התפוחים שבגולן הפקר. כל מטעי האפרסקים בשפלה מופקרים. כיצד אנשי ירושלים והנגב יזכו בתפוחים ואפרסקים? במציאות שלנו אין זה סביר לנסוע בכל שבוע לקטוף מספר פירות. ניתן להציע פתרון שאנו נשלח שליחים שיאספו עבורנו את הפירות, וידאגו לחלוקה מסודרת. בכדי לעשות זאת נדרשת תשתית כלכלית גדולה ומורכבת: קטיף הפירות, מיונם, העמסה על משאיות, שינוע, פיזור מסודר בנקודות חלוקה. מדובר בעבודה רבה, שאדם לא יעשה מטוב ליבו. על כל שלב בתהליך תהיה דרישת תשלום.

כמובן שעל הפירות עצמם אסור לגבות תשלום (כפי שלמדנו ביחידות 12-13). הפוסקים התמודדו עם השאלה על אלו שלבים מהתהליך מותר לגבות תשלום. לדוגמא, הרב חרל"פ מתלבט אם מותר לגבות תשלום על מלאכות שהותרו משום "אוקמי"?

מכתבי מרום אגרת עא

עלה ספק בלבי, אם אפשר לזקוף בהשכר טרחא גם את ההוצאות של המלאכות דלאוקמי אילנא כגון ההשקאה וכיוצא, דהיתר דלאוקמי הוא בשביל שהאילן אינו אלא לשנת השביעית והוא בשביל השנים הבאות, ואם כן מדוע יצטרכו הזוכין בפירות לשלם שכר טירחא שהוא בשביל הבעל הבית בעצמו? שגם אם לא היו נושאים פירות בשנה זו גם כן היו עושים אותם, דאם בשביל הפירות שיגדלו, הרי אין זה לאוקמי אלא לאברויי אילנא. לפי זה אי אפשר לזקוף במחירים אלא שכר טירחא דביצור וכיוצא, שהם נעשים בשביל הפירות להגיעם להזוכים אחרי שישלמו שכר טירחא

ביחידה 5 (עמוד 11-12) למדנו מחלוקת אם היתר 'אוקמי' נאמר גם על הפירות. בדברי הרב חרל"פ מובלע שסובר כשיטת רבו, הראי"ה קוק, האוסר מלאכות 'אוקמי'. לכן נוצר כאן ממה נפשך: טיפול שנועד להעמדת היבול הנוכחי אסור, ובוודאי שאי אפשר לגבות עבורו תמורה. עבור העמדת הצמחיה על תילה לשנים הבאות אין הצדקה לגבות כסף עכשיו.

כפי שלמדנו שם, החזון איש חולק, וסובר שמותר לעשות מלאכות להעמדת הפירות.

כפי שלמדנו לעיל, הרב ישראלי אומר שגם האוסרים מלאכות אוקמי פירא, מסכימים שלבית הדין יש אחריות חברתית, ולכן להם מותר, ואף רצוי, שיעמידו את הפירות. הוא מבסס על כך אפשרות גבייה על עבודות שנועדו לשמר את הפירות:

חוות בנימין חלק ג סימן צח

אלה הנהנים מן הפירות בערים ישלמו עבור ההוצאות הכרוכות על ידי שכירת פועלים לבצירה ולמסיקה וכו'. יש להביא בחשבון גם את ההוצאות המוקדמות שנעשות לצורך שמירת הפרי מקלקולו, שזה יכול לכלול גם את העבודות שנעשות לצורך זה עוד בשנה הששית, וכן מאלו הנעשות בשביעית עצמה, כגון ריסוס לשמירה מהמזיקים. כל זה ניתן לחישוב, שמקבלי הפרי המוכן ומגיע לידי הצרכנים יצטרכו לשלם תמורתם.

יוצא איפוא, שניתן לחקלאים שיעשו את כל הפעולות והמלאכות הנצרכות לשמירת הפרי בצורה תקינה, על ידי התמנותם כשליחי בית דין, שיקבלו התמורה על פי חישוב מדוקדק מטעם הממונים לזה על ידי בית דין ... והשכר יחושב להם רק על פי מה שהשקיעו ובתור שכר פועלים שמקבלים שכר לא עבור הפרי אלא עבור עמלם

הרב ישראלי אומר שאם שליחי בית הדין עמלים לשמר את הפירות, זכותם לקבל תשלום על עבודה זו. אין כאן מכירה של הפרי, אלא תשלום על הטיפול והדאגה שיהיו פירות. על טיפול זה מגיע לו לקבל שכר.

הגרש"ז חולק על כך. למדנו לעיל את דברי הגרש"ז, האומר שאין לבית הדין זכות למנוע מאנשים לקחת את פירות השביעית. הוא ממשיך ואומר שאם מתנים מראש שישלמו על הובלה, ודאי שניתן למנוע את העברת הפירות עד שהתשלום על ההובלה יינתן. אך אין שום מקום לתבוע שום דבר מלבד דמי ההובלה:

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן ככג

אם אמר אדם לחברו לך והבא פירות שביעית ואשלם לך שכר ההבאה אם אקח ממך פירות דשפיר יכול אח"כ להמנע מליתן לו פירות אם לא ישלם לו דמים אף על גב שלא זכה את הפירות, כי התורה לא הפקירה שכר הבאה משא"כ הוצאת זבל והשקאה ושמירה מנכרים וכדומה אף על גב שאינו חייב בכך מ"מ לאחר שכבר עשה את זה הכל הפקר וכיון שכן אטו ב"ד יש להם תורה אחרת, הגע עצמך אם יבוא איש ממדינה אחרת אשר הבי"ד אינם שלוחים שלו וכי לא יוכל לקטוף חנם פירות מהעץ, וכיון שכן גם בני העיר יכולים שפיר לומר לבי"ד שהפירות הם הפקר ולקטוף חנם, וכיון שכן למה יקחו מהם שכר השקאה וזיבול אחרי שהתורה הפקירה את הפירות מבלי לחייב כלל בכך את הזוכה ... ואף גם הענין של שכר הובלה אינו כ"כ פשוט, אלא שבכל זאת אפשר עכ"פ להבין במקצת ואין צריכים דוקא לבי"ד חשוב, אבל עבור השקאה וזיבול וכדומה לענ"ד תמוה מאד

הרב חרל"פ אומר שיש איסור לטפל בפירות בשמיטה, ולכן אסור לגבות תשלום על טיפול. הגרש"ז נוגע בנקודה יסודית יותר: התורה מפקירה את הפירות. אם כך, היא מפקירה גם כל טיפול בהם. גם אם נקבל את שיטת החזון איש, המתיר לטפל בפירות לאוקמי, אין לאדם בעלות על העבודה שהשקיע בפירות.

האחרונים מצאו פתרונות והצעות אחרות כיצד להתמודד עם הפער הזה:

השמיטה כהלכתה עמוד סה - סז

אמנם, האמת שאין לזה מקור בתוספתא ובקדמונים, אבל בשנת עת"ר סידר הגאון רבי חיים ברלין בעיר הקודש היתר אוצר בית דין בשעתו עורר הדבר תסיסה בחוגי הלומדים בעיר הקודש, והיו שטענו שזה דומה להיתר מכירה הנהוג... ובית הדין גופא כשקובע לו את סך כל הוצאותיו ראוי להם לעמוד על המקח ולשלם לו רק ההוצאות שהיו לגידול הפירות של אותה שנה, שאם הוא בלאו הכי זקוק למומחה או שמירה וריסוס בשביל העצים, אינם צריכים להשתתף בכל הסכום וצריכים לשקול ולשלם לו המגיע לו לבד, ולא לעקור ח"ו תורת הפקר מהפירות שידרוש כל ההוצאות שצריך אותם בלאו הכי...

אולם היום מצוות שביעית רפויה ומעטים הם גבורי כח כאלו המוכנים לא רק לוותר על הרווחים של השנה השביעית אלא גם שיפסידו עוד מכספם, ולכן נהגו לבוא בתחילת השנה לבית דין ומודיעים שרצונם לשמור שביעית כהלכה... אבל מכל מקום דורשים הם מבית דין את כל ההוצאות כמו השקאה שומר מומחה ריסוס וזיבול המותרת וכו', ולפעמים אם מטפל בעצמו רוצה גם לעצמו שכר כפועל בטל, עד שבאופן זה נמצא שמחיר הפירות קרוב למחירם בשאר השנים, ומכל מקום יש בתי דינים וכן רבנים שמסכימים לכך, ובפרט כשמדובר בעני שפרנסתו תלוי בכך... והשתוממת מעיקרא על מה סומכין....

הגאון רבי חיים ברלין ... בכח הפקר בית דין הפקר תיקנו שאין לאיכר המוכר זכות בפירות אלו, אלא שישארו תמיד הפקר, וכל דמים שמשלמין אינו אלא עבור הטירחא והוצאות, וכיון שהתשלומין אינו בשביל הפירות כי הם באמת נשארו הפקר, ואינו אלא תקנת בית דין לשלם איזה סכום להוצאות, זהו מכח הבית דין שיכולים לקבוע תשלום כפי רצונם כתקנה ולא כתמורה, שבכחם לחייב ממון לאנשי העיר

בכדי לעמוד על דברי הרב שטרנבוך כראוי, נראה שראוי להעיר הערה כללית על תורת המחירים.

מחיר של מוצר נקבע בשוק לפי היצע וביקוש. כלומר – ככל שאנשים מוכנים לשלם יותר על מוצר, המוכר יעלה את המחיר בהתאם. ככל ויש היצע מאחרים, המאפשר לקבל את המוצר במחירים זולים יותר, לא תהיה יכולת להעלות את המחיר.

בהקשר של השמיטה אסור לעשות את זה. בשמיטה אסור לגבות את מחיר הפירות. בדרך כלל אדם נשכר לעבודה בעלות של סך מסוים לשעת עבודה.

כאשר אדם שוקל אם לייצר מוצר כלשהו, עליו לעשות את החשבון: מצד אחד, יש לו הוצאות: כמה שכירים יידרשו בכדי להפיק את המוצר, כמה עליו יהיה לשלם להם, כמה חומרי גלם דרושים, הפצה פרסום ויתר ההוצאות. מנגד, יש סך מסוים שאנשים מוכנים לשלם עבור המוצר. אך זהו חשבון של המוכר, לפני שהוא בוחר אם להשקיע ולייצר את המוצר. ההוצאות של המוכר אינן עניינו של הקונה. הקונה מעוניין לרכוש חפץ. אם המחיר שהמוכר מציע מתאים לו, הוא יקנה, ואם העלות גבוהה מדי, הוא לא יקנה. אם המוכר יטען שהוצאותיו גבוהות ולכן אין לו אפשרות להחיל את המחיר, הקונה פשוט לא יקנה את החפץ. כאמור, הוצאות אלו אינן מעניינות את הקונה.

מחדש הרב שטרנבוך: אם בית הדין קובע שהפירות נותרים הפקר במשך כל התהליך, הרי שלא ניתנה תמורה עבורם בשום שלב. כל התשלום נעשה רק באופן של שכירת פועלים, ולא באופן של תמחור החפץ. נניח שבית הדין קובע שהתשלום על הפירות יהיה זהה למחיר של הפירות הללו בשוק, האם זה מורה על פגם בהתנהלות של אוצר בית הדין? אומר הרב שטרנבוך: לא. כל עוד מבהירים לכל שהפירות הפקר, ובית הדין רק כופה מחירים בכדי לכסות הוצאות ולרצות את החקלאי לעבוד, אין ערוב בין המחיר של הפרי לבין התשלום על העבודה, ולכן אין בכך כל פגם.

יטען הטוען: כיצד יתכן שנשלם על עבודה מחיר קרוב כל כך למחיר שאנחנו משלמים על הפרי עצמו? במציאות יש דברים שכלא. אנשים בוחרים פירות משוק איכרים. אנשים בוחרים יבול מקומי. אנשים בוחרים יבול אורגני. פעמים רבות שקשה לזהות בפרי עצמו איכות המצדיקה תשלום גבוה יותר מפירות המשק. אך לאנשים חשוב שהדברים הללו יהיו קיימים, ולכן הם מוכנים לשלם את משכורתו של החקלאי, למרות שמחיר השוק של הפרי עצמו נמוך יותר.

מי שחשוב לנו שהחקלאות הישראלית תתקיים, וכן חשוב לו לקיים את השמיטה בהידור, מוכן לשלם את משכורתו של החקלאי העובד בשליחות בית הדין. הלוקחים אינם משלמים את מחיר הפרי, שהרי בית הדין מפקיר את הפרי. הם משלמים את משכורתו של החקלאי, במידה פרופורציונלית למחיר שהיו משלמים על פרי שהיו צריכים לקנות.

נזכיר שדברי הרב שטרנבוך נאמרים אחרי הקדמה בה הוא מסתייג מכך. גם הוא אינו רואה את ההתנהלות הזו כהתנהלות אידיאלית. אך במציאות שנוצרה הוא מוצא פתרון. גם אחרי חידושו הוא חוזר ואומר שזהו חידוש פלאי:

עיקר היסוד שתיקנו הבית דין דעיר הקודש דין הפקר בית דין הפקר לזה הוא חידוש פלא, ועוד הלא עיקר מצות התורה היא 'והשביעית תשמטנה ונטשתה' לעזוב השדה שתהא כשדה הפקר, ואין לבית דין לעודדו לטפל בהשדה ולקבל את כל ההוצאות כשלו עבור תשלומין

הגרש"ז הולך בדרך דומה אך שונה:

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן קכג אות יא

ברם לבית דין כזה שכוחם יפה לחייב את בני העיר בתשלום לבעלי השדות, יכולים שפיר אחר כך לגבות את ה"מס" הזה בשעה שהם נותנים להם פירות שביעית שהם הפקר, אבל לא לדרוש עבור הפירות, [יתכן דבית דין כזה יכולים גם לעשות חשבון שבעלי השדות, לא רק שלא יפסידו, אלא ירוויחו גם בשביעית כמו בשאר שנים על ידי זה שיחייבו את בני העיר במס מסוים, וגם יוכלו אחר כך לגבות את המס הזה מהפירות, היינו שלא יתנו להם פירות אלא אם כן ישלמו את אשר בית הדין חייב אותם, ויהיה לפי זה מחיר הפירות כמו של שנה ששית, אך אין בזמננו בית דין כזה שכוחם יפה לעשות כן]

הגרש"ז מציע שבית הדין יטיל מס על כולם, "מס שמיטה", שיאפשר לחקלאים להחזיק מעמד במשך השמיטה. הצעד הבא הוא לגבות את המס לפני מתן פירות. המשמעות היא שחיצונית מחיר הפירות והירקות יהיה דומה מאוד למחיר הפירות והירקות בשאר השנים, אך החשבון יהיה שונה: התשלום הוא על עבודה+מיסוי שביעית, ולא על "הפרי".

ברם, הגרש"ז עצמו עמד על כך שיהיה ניכר שהתשלום אינו על הפרי, על ידי החלת מחיר הפרי בכשליש ממחיר השוק (שלחן שלמה פרק 'אוצר בית דין' הערה 2).

לסיכום:

הרב ישראלי מצביע על כך שבמציאות החקלאית שלנו אין זה סביר לנסוע בכל שבוע לקטוף מספר פירות. ניתן להציע פתרון שאנו נשלח שליחים שיאספו עבורנו את הפירות, וידאגו לחלוקה מסודרת. בכדי לעשות זאת נדרשת תשתית כלכלית גדולה ומורכבת: קטיף הפירות, מיונם, העמסה על משאיות, שינוע, פיזור מסודר בנקודות חלוקה. מדובר בעבודה רבה, שאדם לא יעשה מוטב ליבו. לכל שלב בתהליך יש עלות, והגיוני לגבות את העלות הזו מהצרכנים. אך יש להגדיר על מה ניתן לדרוש תשלום ועל מה אסור.

הרב חרל"פ אומר שלא ניתן לגבות על עבודות אוקמי, ממה נפשך: עבודות אוקמי שנועדו לשימור פירות השביעית אסורות. עבודות אוקמי שהותרו הן רק מלאכות שנועדו לסייע לעץ בשנים הבאות. אין הצדקה לגבות בשמיטה עבור עבודות שנועדו לסייע לשנות היבול הבאות!

ביחידה 5 למדנו שהחזון איש חולק על כך, ופוסק שמותר לעשות מלאכות לאוקמי פירא.

אך למדנו לעיל שהרב ישראלי אומר יותר מכך. עבודות אוקמי פירא מוטלות על שליחי בית הדין, כנציגי הציבור. הם עושים את המלאכות הללו בשליחות העם, ולכן ודאי שמותר להם גם לגבות עליהם שכר.

הגרש"ז חולק על כך, ואומר שניתן לגבות על קטיף והובלה בלבד. הרי זכות כל אדם לקחת את הפירות ולעשות בהם כרצונו. אין לשליחי בית הדין זכות לגבות מאנשים על עבודה מעבר לכך.

הרב שטרנבוך מתקשה מאוד בדברים. אך מוצא תקדים: הגר"ח ברלין הקים אוצר בית דין וגבה מחירים שכיסו את ההוצאות. כיצד הוא עשה זאת? מסביר הרב שטרנבוך: מכוח הפקר בית דין, נקבע שהפירות אינם של המוכר. ממילא בהגדרה הרוכש משלם לחקלאי משכורת, ולא על הפירות. יטען הטוען שזו משכורת גבוהה ממה שרגילים לשלם (שהרי בשנים רגילות משלמים על פירות, ולא משכורת). אך אין בכך בעיה. אנשים מוכנים לשלם משכורות מעבר לערך של החפץ שהם מקבלים, אם הנושא חשוב להם. חשוב להזכיר שהוא ראה בכך חידוש פלאי.

הגרש"ז אומר גם הוא שניתן להטיל מעין "מס": אין תשלום על הפירות, יש מגבית לוודא שהחקלאי יוכל להמשיך לעשות את תפקידו.

ברם, למעשה הגרש"ז כותב שחייבים לגבות מחיר זול יותר ממחיר הפירות בשוק, כדי שיהיה ברור שהתשלום אינו על הפירות.

יישומים של אוצר בית הדין

הליכות שדה גליון נ – "אוצר בית דין" (הרב אליקים שלנגר) עמוד 23

בדרך כלל בית הדין שוכר את בעל השדה עצמו להיות שלוחו, הוא היודע והוא המכיר את צרכי השדה, כך שלמעשה בנוסף לטובת הציבור-צרכן שבית הדין דואג להם, יש תועלת גם לחקלאי שיש לו במה לעבוד ושכר עבודתו 'מובטח'. בית הדין שוכר פועלים ומתחייב שכר עבודה והוצאות. את הוצאותיו מטיל בית הדין על הצרכנים. לדוגמא: בית הדין מחשב את כל ההוצאות שהיו לו כדי לקבל כמות מסוימת של פרי, הוצאות הייצור והוצאות שהיו לבית הדין בחלוקת הפרי (הובלה, שכירות מקום חלוקה, שכירת מחלקים וכו'), ואת אותו הסכום בית הדין גובה מהצרכן המקבל את הפרי מאוצר בית הדין בתחנות חלוקה ב'חנויות' שמיטה ... החקלאי מתנה עמו שאם בית הדין לא יצליח לגבות מהצרכן, מכל סיבה שהיא, לא ישלם לחקלאי, היות ושכרו של החקלאי תלוי בגביית ההוצאות על ידי בית הדין. אמנם בכל השנים אין החקלאי מובטח שירוויח, והדבר תלוי בהצלחת היבול והביקוש בשוק. אך בכל השנים הוא נכנס בסיכון וסיכוי, מה שאין כן בשנת השבע אין לו סיכוי לרווח, שהרי מותר לו לקבל רק שכר עבודתו והוצאותיו, כך נשאר לו רק הסיכון

הרב ויטמן מזדעזע מהדברים (וקורא להם "עוול משווע") וחולק עליהם מכל וכל:

לקראת שמיטה ממלכתית במדינת ישראל פרק יג 4

ההבחנה העיקרית בין שכיר ובין עצמאי היא ששכרו של השכיר אינו תלוי בהצלחת היבול, ובהצלחת הסחורה בה הוא עוסק, אלא הוא מקבל שכר על עבודתו בלי קשר לטיב היבול. לכן נראה שיש פגם יסודי בתנאי הקובע ששכרו של החקלאי השכיר אינו מובטח אם בבית דין אמיתי עסקינן, שבאמת שוכר פועלים באופן אמיתי ולא כפיקציה, הרי לא יתכן להתנות תנאי שכר, שגם מבחינת התחושה וגם מבחינה אמיתית גורם לכך שהשכיר ירגיש למעשה כפי שהוא

מרגיש בשאר השנים, שמלבד הדברים שהינם בידי שמייים, האחריות כולה רובצת עליו, ושבהצלחת שיווק הפירות ואמת מחיריהם תלויה מידת הכנסתו ושכרו לא יתכן לקבוע שהשכר עבור הגיזום, למשל, יהיה מותנה בכמות היבול שתתקבל, אלא לכל היותר בתוצאות הגיזום וטיבו. על אחת כמה וכמה שאי אפשר להתנות זאת בהכנסות בית הדין משיווק הפירות, ובאותו הדיבור להגביל ולמנוע משליחי בית הדין המשווקים את הפירות כל אפשרות לסחור בפירות אלו ולמכרם במחיר מקסימלי כדי להבטיח את שכר עבודתם

הרב ויטמן אומר כך: באופן כללי, תקין להשתמש באחד משני חחים: חחה אחד הוא שכירות עבודה, משלמים על כך שהעבודה נעשתה, השני הוא חחה שמקנה לעובד אחוז מסוים מהרווחים. ישנו רושם שבשנת השמיטה החקלאי בהכרח צריך להרוויח פחות ממה שהוא מרוויח בתור בעל הבית. אך אין בזה הכרח (כפי שהרב ויטמן מאריך להראות באותו פרק, 5). לבעל הבית יש סיכון, לעובד לא אמור להיות סיכון. ההחלטה שבתור שכיר החקלאי בהכרח ירוויח פחות מייצרת שתי בעיות:

ראשית: יש כאן שאלה ממונית: האם יתכן הסכם בו שוכרים את עבודתו של אדם, אך מתנים את התשלום על עבודתו בכך שהעסק יהיה מוצלח?

שנית: התלייה במכירת הפירות נותנת רושם של עסק ומסחר בפירות. החקלאי מקבל את דמי השביעית, שהרי שכרו מתקבל מהכסף שניתן עבור הפירות!

כפי שהסברנו לעיל, אין בכך איסור ממש. כל עוד הכסף ניתן שלא בתמורה לפירות (כמיסוי שביעית, כפי שאומר הגרש"ז, וכדו'), הכסף אינו דמי שביעית. ובכל זאת, יש בכך תחושה של פיקציה הלכתית.

מדוע, אם כן, הפוסקים תולים את התשלום לפועלים ולחקלאי במכירת הפירות? הסיבה לכך היא שלבית הדין אין גב כלכלי שמאפשר לו להבטיח הכנסות ללא תלות בפירות. בדרך כלל כאשר אדם בוחר לשכור עובדים כדי להקים עסק, הוא דואג שיהיה לו מניין לשלם לעובדים, ואם הכל יצליח יקבל הכנסות גבוהות יותר מהוצאותיו, ויחזיר חלילה. אך במקרה זה בית הדין אינו משקיע חישובי. אין להם תקציב שמאפשר להם לשכור את החקלאים ללא תלות בהכנסות.

לכן גם הרב ויטמן מסיק שההכנסות יהיו מהפירות. אך הוא מסרב לקבל את הרעיון שהחקלאי, שנשכר כשכיר, יקבל את שכר עבודתו בתלות בהכנסות. את מודל תמחור הפירות הוא מבסס על העיקרון של הגרש"ז – תשלום על עבודה + "מס שביעית":

לקראת שמיטה ממלכתית במדינת ישראל פרק 7

אם ברור שהתשלום המשולם בעת חלוקת הפירות נקבע על ידי בית הדין, והוא מיועד לבית הדין לצורך התשלום לפועליו ושכיריו, גם אם בית הדין יטיל מס מיוחד על מקבלי הפרי, וימנע את הפרי ממי שלא משתתף במס, אין בכך בעיה הלכתית. קופת בית הדין ממומנת בכל מקרה על ידי הציבור, זכותו של בית הדין לקבוע מס שיוטל על הציבור לצורך זה. הדבר ההגיוני מעשי וצודק ביותר הוא להטיל את המס באופן יחסי על אלו הנזקקים לשירותיו של בית הדין והנהנים מכך

נחיד שנית את הרעיון של המס. בעולמנו מקובל לשלם מחיר גבוה יותר על מוצרים דומים, בגלל אידיאלים שונים. רצון לרכוש תוצרת הארץ בדווקא. (להבדיל) יבול אורגני. שוק איכרים. מוצרי "חופש" (שאינם מנצלים משכורות רעב בכדי להחיל מחירים, או פוגעים בבעלי החיים פגיעה שאינה מידתית). אנשים רבים מוכנים לשלם יותר בכדי לקבל סחורה דומה בשביל האידיאלים הללו. אם ערך היבול נמוך יותר, מדוע הצרכן משלם יותר עבור אלו? מכיוון שהוא מעוניין להחזיק את הענף החקלאי הזה (האורגני/המקומי וכדו'). המשמעות היא שהוא אינו משלם תמורת הפרי, אלא משלם את המשכורת של החקלאי. בדומה לכך, אנשים שרוצים לקבל יבול הקדוש בקדושת שביעית יהיו מוכנים לסבסד את הפעילות של בית הדין בכדי לעשות זאת. לכן, למרות ששורת הדין היא שהפירות הם הפקר ואין צורך לשלם עליהם, מעבר לתשלום על העבודה המאפשרת להביא את הפרי לצרכן, הם מוכנים להוסיף מס המאפשר לבית הדין לנהל את כל המערכת הזאת. לכן אין זה צריך להיות מפתיע שתשלום כנגד קבלת פירות מן ההפקר דומה מאוד למחיר שמשלמים על קניית פירות מבעליהם.

באשר לדרך הגבייה המעשית ממקבלי הפירות, עומדות בפני בית הדין שתי אפשרויות:

- א. לקבוע תשלום אחיד לכל אורך העונה, מבלי להתייחס לגדלו וטיבו של הפרי
- ב. לקבוע את התשלומים ביחס מסוים למחירי השוק של פרי מקביל

למעשה הרב ויטמן מצדד בדרך השנייה, מהסיבות הבאות:

- א. ניתן לשלם במחירים כך שתמיד יהיו זולים ממחיר השוק, וכך יהיה ניכר שהתשלום הוא על עבודה, והפירות הפקר.
- ב. אם גביית המס היא יחסית להנאה מעבודת בית הדין, הרי שההנאה משתנה במשך העונה.

- ג. בחלק מהעונה בו הפירות יהיו הרבה יותר זולים, אנו מכשילים בעלי מכולות בכך שיקנו בזול וימכרו ביוקר, ובכך יהיה מסחר ממש בפירות שביעית.
- ד. בפועל, בכדי שהפירות יגיעו לצרכנים, צריכים שיהיו יחסיים למחיר השוק. אחרת אנו גורמים ל"לאכלה ולא להפסד".

מתברר שנסיון היישום של הכיוון הזה מורכב:

אמונת עתיך גליון 45 – "שמיטה תשס"א ואנחנו" (הרב יעקב אריאל)

הגידול הראשון של אוצר ב"ד שחולק בתחילת שנה השמיטה היה הבננות של ניר עציון. הלכתי לבדוק בעצמי את הפרשי המחירים ואכן בננות של אוצר ב"ד חולקו תמורת החזר הוצאות של 5 ש"ח לק"ג, בעוד שבננות אחרות נמכרו ב 7 ש"ח לק"ג. לא כל השנה נשמר פער זה. ארע גם להיפך, שמחירו של אוצר ב"ד היה יקר יותר. כי לפי חישובי ההוצאות שהחקלאי הוציא על הגידול אכן היה ראוי לשלם לו מחיר גבוה יותר. הדבר בלט במיוחד בתפוחי האדמה. המחיר שהובטח לחקלאי היה כשקל וחצי לק"ג אך השוק הוצף בעודפי תפוחי ומחירים נפל עד למחצית! מגדלי תפוחי א קיבלו את מלוא שכרם למרות שהפדיון היה נמוך. תנובה הפסידה מיליוני שקלים (!) בעסקה זו.

נראה לי שכאן באה לידי ביטוי מצות השמיטה במלוא יופייה. לחקלאי הובטח מחיר קבוע ללא תלות במחירי השוק. הציבור נטל על עצמו את האחריות לפרנס את החקלאי תמורת מסירת תוצרתו לציבור. זו מצווה כלל ישראלית. שבה כל ישראל ערבין זה בזה. לא רק החקלאי צריך לשאת בעול. כל ישראל חייבים להיות שותפים. ואכן ראוי שלפחות אחת לשבע שנים הצרכן יחזיר לחקלאי את מלוא הוצאותיו, מבלי שהלה יהיה תלוי בתנודות השוק, הבנויות על היצע וביקוש, והגורמות לפעמים הפסד לחקלאי. עם זאת התורה הורתה גם לחקלאי שאחת לשבע שנים לא ינצל את עודף הביקוש לעומת ההיצע, כאשר קורה מקרה כזה, להתעשרות יתרה. שנת השמיטה היא שנת הצדק! אלא שלצערנו צרכנים רבים לא הפנימו רעיון נהדר זה, לא ראו את עצמם אחראים לחקלאים והפנו להם עורף. ביה"ד - קרי תנובה - נאלץ לספוג את ההפסד בעצמו. להפסד זה היו השלכות קשות על כל המשך הדרך. תנובה לא יכלה לספוג הפסדים נוספים בענפים אחרים

עם כל הרגש וההתלהבות, מהולה בה חמיצות מסוימת. משתי סיבות.

ראשית, אנו רגילים לחשוב שמצוות השביעית מופנות לחקלאי. "השביעית תשמטנה ונטשתה". על החקלאי שומר השמיטה נאמר "גיבורי כוח עושי דברו". בשמיטה מזכירים לבעל השדה שהשדה היא של הקב"ה, ואיננה שלו באופן פרטי. זו השנה בה דרושה יותר אמונה מאשר בכל שנה אחרת. בכדי להצדיק את ההתנהלות של אוצר בית הדין, הרב אריאל הופך את הדברים, ואומר שבשמיטה העם מצווה לדאוג לחקלאים. בששת השנים, "אמונת" הוא סדר זרעים", מפני שמאמין בחי העולמים חורג, ואינו יודע איזה יכשר. לפי דברי הרב אריאל, בשמיטה בעל השדה אינו נדרש לאמונה זו. הקהילה דואגת לו.

קשה להתעלם מכך שהתורה דברה אל עם בו החזקים בחברה היו בעלי הקרקעות. "תשמטנה ונטשתה" מכוון לבעלי הקרקעות, שיפקירו את שדותיהם וכך יאזנו את הפערים בחברה. הרב אריאל הופך את הדברים, ומטיל את דאגת החקלאים על החברה. כיום החקלאים אינם החזקים בחברה, וכמובן שעלינו לדאוג להם. אך ישנו אנכרוניזם מסוים בטענה שזהו הביטוי של מצוות השמיטה.

ניתן להמיר זאת בטענה מעט שונה: אנו מקיימים את מצוות השמיטה מדרבנן. יתכן ולכן איננו זוכים לברכה המובטחת על קיום השמיטה. במצב הזה נכון הוא שהחברה תדאג לחקלאים, שכן נטל חובה זו מדרבנן נופל על כתפיהם, בלבד. אך לטעון שמטרת התורה היא שהחברה תדאג לחקלאי זו טענה מחודשת שלכאורה איננה תואמת את מדרשי חז"ל.

שנית, הרב אריאל עצמו אומר שתנובה (שדרכם ניהלו את אוצר בית הדין באותה השנה) ספגה הפסדים עצומים, דבר שפגע ביתר התפקוד שלהם, וללא ספק גם פגע בכלכלה הארצית. אם תנובה מתקשה להחיל את מחירי הגבינות, העניים אינם יכולים לקנות קוטג'. המשמעות היא שבשביל האידיאל של קיום השמיטה בדרך זו, העניים נפגעים. כפי שהרב אריאל רומז, קיום אוצר בית הדין בדרך זו גרמה להשלכות גדולות על המשק כולו.

הרב אריאל מאשים בכך את אלו שהסתייגו מהשתתפות באוצר בית הדין:

היה עודף היצע של פירות קדושים בקדושת שביעית של חקלאים שרצו להדר במצווה זו על פני ביקוש של צרכנים שהשתמטו מהידור זה וסברו שהידור מצוה הוא העדפת תוצרת נוכרית

יהא כך. גם אם נאשים בכך אחרים, למעשה ההתנהלות פגעה בשוק. אין זה דבר של מה בכך.

מדוע זה באמת קורה? לכאורה אם העובדים מקבלים את שכר עבודתם, מדוע נוצרים מצבים בהם המחירים יהיו גבוהים יותר ממחירי השוק? כבר הרב ויטמן רומז לכך:

לקראת שמיטה ממלכתית במדינת ישראל פרק יג הערה 9

ההוצאות בגין השמיטה גדולות יותר מאשר בשאר שנים. גיזומים דורשים יותר זמן, דילול פירות וענפים מסובך ואטי יותר, אריזה ומדבקות מיוחדות, שיווק מבוקר ומפוזר יותר, פיקוח בית הדין ... מנסיון השמיטות הקודמות למדנו שהיבול שנקטף עלול להיות קטן משמעותית ממה שמעריכים וצופים המומחים מראש. בשמיטת תשמ"ז הניבה חלקת אפרסק בכפר עציון פחות מ-50% מהכמות הצפויה, ובדובדבן החמוץ הגיע היבול לכדי רבע מהכמות הנקטפת בשנה רגילה.

למטעים שומרי השמיטה קשה להתחרות עם מטעים רגילים. העבודה מסורבלת יותר ופחות יעילה. לדוגמא, בגלל הגבלות על דרכי גיזום מותרות, פועל יספיק חצי מהטיפול שהוא מספיק בדרך כלל. ככל ואין יכולת לשווק בדרכים הרגילות, נדרש כוח אדם נוסף לטיפול בשיווק. מעבר לכל זאת, גם התפוקה מהמטע הרבה יותר נמוכה (בגלל הימנעות מטיפולים שונים בעצים). אז נוצר מצב שנדרשים יותר שעות עבודה להפיק תנובה פחותה. ודאי שיהיו הפסדים. אך הרב מלמד טוען שהבעיה עמוקה יותר:

פניני הלכה שמיטה פרק ח אות ז הערה 8

התחרות החופשית, שהיא עיקר המסחר, יחד עם המניע האישי של המגדלים והמשווקים להרוויח, גורמים לייעול העבודה והורדת המחירים. כל ניסיון לארגן את הכל למעלה תוך הסרת התחרות והמניע האישי גורם לעלייה בעלויות הייצור והשיווק. לכן באופן טבעי פירות ה'אוצר' יהיו יקרים יותר משאר הפירות. כל פתרון אמיתי לבעיה, הופך את מנהלי ה'אוצר' ליצרנים וסוחרים רגילים שמתחרים בשוק עם מניע אישי, וממילא הוא אסור משום מסחר בשביעית. רק בהיקף קטן על ידי חקלאים אחראים במיוחד, ובמסגרת פשוטה של שיווק, ניתן להוזיל את המחירים באופן משמעותי. ואף זאת בזכות רצונם הטוב של המחלקים והצרכנים לטרוח על קבלת הפירות. אבל במסגרת רחבה יותר, למרות כל הכוונות הטובות, שביעית אחר שביעית לומדים מנהלי האוצרות על בשרם את יסודות השוק החופשי ותורת המחירים ונאלצים לייקר את פירות האוצר מעבר למחיר הרגיל, ואף זאת תוך ספיגת הפסדים (שאת חלקם מכסים על ידי השגת תקציבים ממשלתיים). המסקנה המתבקשת, אין אפשרות לארגן חלוקת פירות שביעית מוזלים במסגרת 'אוצר בית דין'.

לדוגמא, בתחילה נקבע שהואיל והתשלום ל'אוצר' הוא עבור העבודה, ואין הבדל בעלות הקטיף וההובלה בין הפירות שנקטפים בתחילת העונה לנקטפים באמצע העונה או סופה, מחירי הפירות יהיו קבועים למשך כל העונה. אולם כאשר נהגו כך, נוצרו הפסדים גדולים ל'אוצר'. לפיכך נאלצו להורות, שכיוון ששאר הפירות שבשוק נמכרים לפי ההיצע והביקוש, כאשר בתחילת העונה המחיר גבוה ואח"כ יורד, עדיף שגם ה'אוצר' יתאים את התשלום עבור חלוקת הפירות לפי מחירי השוק, באופן שתמיד יהיה זול ממחיר שאר הפירות, אבל לא זול מדי, שאם ימכור בתחילת העונה מדי בזול, יגיע להפסדים ניכרים, ואף יש חשש שיסחרו בפירותיו. אולם גם באופן זה, מדרך הטבע תגובתם של מנהלי האוצר לתנודות המחירים היתה איטית ולא יעילה מספיק, ובעקבות כך נגרמו הפסדים.

כיוצא בזה, אם החקלאים עובדים בשליחות בית הדין, צריך לשלם להם מראש כשכירים, בלא תלות בהצלחת היבול ובמחיר שיקבלו עבורו. בפועל הניסיון הראה, שכאשר נהגו כך, הפסידו הון תועפות, כי החקלאים לא עבדו ביעילות המירבית. לפיכך יש בתי דין שקבעו שישלמו לחקלאים לפי התמורה שיקבלו בעת חלוקת הפירות. בפועל כיוון שלא היה לבית הדין אינטרס להשיג עבור הפירות את המחיר המירבי, התשלום לחקלאים היה נמוך מאוד, ואזי החקלאים התמרמרו, שאם הם שכירים צריך לשלם להם תשלום קבוע, ואם הם עצמאים, שיתנו להם להרוויח כפי ערך פירותיהם. אלא שזה אסור משום סחורה. לפיכך הציע הרב ויטמן, שינקטו בשיטה בה החקלאים עובדים אצל בית הדין בקבלנות, ושכרם יהיה לפי כמות ואיכות הפרי שיגדלו, במחיר מופחת ממחיר השוק. באופן זה יש להם אינטרס לעבוד ביעילות כדי להגדיל את רווחיהם, אלא שכאן נוצר מתח בין החקלאים שרוצים להתיר יותר עבודות ולקבל תשלום יותר גבוה לבין המפקחים מטעם בית הדין. בנוסף לכך, מחירי הפירות אינם יציבים, ולכן תמיד יש וויכוח מהו המחיר הרגיל ומה נחשב מעט זול ממנו

כללו של דבר, מכל הסוגיות שבתי הדין נצרכו לעסוק בהן (יעויין בשמיטה ממלכתית פרקים יג, יח, יט), עולה עובדה יסודית, כאשר ניהול העבודה נעשה על ידי בית הדין, העבודה פחות יעילה, העלויות עולות ומחירי הפירות מאמירים לעומת מחירי השוק. ככל שמנהלי בתי הדין יצליחו למצוא פתרונות יעילים יותר, כך יאלצו להיות יותר סוחרים בניגוד להלכה. ועדיין יפסידו, כי חלק מהמערכת אינו עובד לפי כללי השוק החופשי. אם יצליחו למצוא פתרון מושלם, סימן שהם נוהגים כסוחרים בכל שלבי הייצור והשיווק, וממילא הכל אסור משום סחורה.

כאמור, שורש הבעיה מתחילה מכך שלבית הדין אין גב כלכלי. וכאן נכנס לתמונה מיזם "שנת השבע"

מיזם "שנת השבע"

מכון ארץ חמדה נוטל חלק ומעורב במיזם "שנת השבע". מטרת המיזם היא להרחיב את המעגל של אוכלי יכול הקדוש בקדושת שביעית, בדרך שתגרום לציבור להעריך ולהוקיר את מצוות השמיטה וחביבותה (השביעיות חביבות), תוך תשומת לב לבעיות שעלו ביישום אוצר בית הדין.

עקרונית ניתן לפתור את כל הבעיות שהעלנו על ידי קנייה מנכרי או על ידי מכירת השדות לנכרים (היתר מכירה). יש בכך מספר בעיות: ברכישה מנכרים יש בעיות העומדות בפני עצמן (בייחוד אם מדובר בנכרים השמחים להשמיד את עם ישראל ומדינתו). כפי שנלמד ביחידות הבאות, גם היתר המכירה מסתמך על הנחות הלכתיות שאינן מוסכמות על כל הפוסקים, ויתכן ומועילה רק בזמן שהשמיטה דרבנן.

מעבר לבעיות בפתרונות הללו, ישנה בעיה מהותית: מסלולים אלו עוקפים את בעיית השמיטה, אך אין בה קיום של מצוות השמיטה. ביחידה 8 למדנו שלפי חלק מן הראשונים והאחרונים ישנה מצווה לאכול את הפירות הקדושים בקדושת השביעית. יישום הפתרונות הללו אינו מאפשר לקיים את המצווה הזאת. הפתרונות גם מעלים שאלה אמוניות: האם הקב"ה גזר מצווה שהרעיון שעומד מאחוריה יפה, אך איננה ישימה בעולם האמיתי?

כאמור, מיזם "שנת השבע" עמד על הבעייתיות שהוצגה. מראש ישנו גב כלכלי, המבוסס על תרומות של יחידים ושל הציבור. שימוש במערכת שיווק קיימת השייכת לאדם ירא שמיים שיקפיד שלא יהיה מסחר ביכול שביעית מונעת הוצאות מיותרות, ומבטיחה לו שכר על עבודת השיווק בלבד. היבול מחולק במחיר מופחת מאוד לעומת מחירי השוק. היבול מחולק ללא שקילה, אלא בסלסלות קבועות שאינן נשקלות בעת התשלום עליהן. הן מחולקות בתחנות המתפקדות לצרכים דומים במשך שאר השנים. כמעט מאה אלף תלמידים ותלמידות מקבלים מדי יום פרי הקדוש בקדושת שביעית, חוזכים בזכות הגדולה של אכילת יכול משולחן גבוה. הפעילות הזו גורמת לקידוש השם וחיבוב המצוות באמצעות מצווה חשובה זו של שנת השבע.

לסיכום:

הרב שלנגר מסביר את דרך אוצר בית הדין של בני ברק: מצד אחד, החקלאי נשכר לעבודה, ואינו מקבל את עלות הפרי, אלא את עלות עמלו. אך מכיוון שהמחיר נגבה מלוקחי הפירות, שכרו של החקלאי אינו מובטח. הוא תלוי בכך שאנשים ישלמו על הפירות.

הרב ויטמן מזדעזע מהעניין. הוא אומר שעל בית הדין להחליט אם החקלאי הוא שכיר או עצמאי. אם הוא שכיר, משכורתו צריכה להיות מובטחת. אם הוא עצמאי, הוא יכול לגבות מהלקוחות לפי מה שהוא מצא לנכון. יצור הכלאיים הזה, בו החקלאי הוא שכיר של בית הדין, אך משכורתו תלויה בלקוחות חיצוניים, היא "עוול משווע".

מעבר לבעיה החוזית והמוסרית, יתכן ויש בכך גם בעיה הלכתית: התניית שכרו של החקלאי במכירת הפירות מאותתת שבעצם החקלאי מקבל תמורה לפירות. זהו מסחר בפירות שביעית!

בפועל בדרך כלל קשה לברוח מכך. בית הדין אינו משקיע חיצוני בעל יכולת כלכלית שיכול להבטיח את פרנסתו של החקלאי. לכן גם הרב ויטמן מסכים שההכנסות יבואו מהתשלום על העבודה הניתנת במקביל לפירות. הוא מבסס את מודל התשלום על דרכו של הגר"ז – תשלום על עבודה, בתוספת "מס שביעית".

הרב ויטמן מכריע שניתן לבסס את מחיר היבול כך שיהיה מקביל (אך מעט נמוך יותר) למחיר השוק, מהסיבות הבאות:

- ניתן לשלוט במחירים כך שתמיד יהיו זולים ממחיר השוק, וכך יהיה ניכר שהתשלום הוא על עבודה, והפירות הפקר.
- אם גביית המס היא יחסית להנאה מעבודת בית הדין, הרי שההנאה משתנה במשך העונה.
- בחלק מהעונה בו הפירות יהיו הרבה יותר זולים, אנו מכשילים בעלי יכולות בכך שיקנו בזול וימכרו ביוקר, ובכך יהיה מסחר ממש בפירות שביעית.
- בפועל, בכדי שהפירות יגיעו לצרכנים, צריכים שיהיו יחסיים למחיר השוק. אחרת אנו גורמים ל"לאכלה ולא להפסד".

למעשה, כאשר תנובה ניסו ליישם את הדברים, תנובה הפסידו מליוני שקלים.

הרב אריאל כותב ברגש רב שתנובה קיימו את מצוות השמיטה במלוא יופיה – משכורת החקלאי הובטחה לו, ללא תלות בהצלחת הענף. מצד שני, לצרכנים הנושא לא היה מספיק חשוב, ולכן תנובה הפסידה. אילו הנושא היה חשוב לאנשים, דרך זו הייתה מצליחה.

הערנו על כך שתי הערות:

- א. בתפיסת חכמי הדורות, השמיטה הייתה ניסיון גדול לחקלאים. כאן הרב אריאל הופך את התמונה (כאמור, יתכן ובעת שהשמיטה דרבנן ואין ברכה בקיומה, יש להטיל את נטל השמיטה על החברה כולה. אך קשה יותר להפוך את כל משמעות השמיטה, כפי שהרב אריאל כותב).
- ב. גם אם נאשים את החברה בהפסדים הללו, מוכרחים לשקול אם מוצדק להטיל הפסדים שכאלה על החברות השונות, או על החברה. כלומר – בסופו של דבר עניים בכל החברה נפגעים, שכן מחירי השוק כולם עולים. צריכים לשקול שכר מצווה כנגד הפסד העניים.

מהן הסיבות לכך שתנובה ספגה הפסדים?

הרב ויטמן מסביר שהיתר מלאכות "אוקמי" בלבד גורמת להפסד בשני הצדדים: בצד של העבודה – הזהירות המתמדת מסרבלת את העבודה, ובצד של התפוקה: מלאכות אוקמי בלבד, כמעט בהגדרתן, יפיקו פחות פירות. הרב מלמד אומר שהבעיה עמוקה יותר. הוא מסביר שבכל מצב בו אין מישור שמרוויח ביחס ישיר מהתפוקה, תמיד יהיו הפסדים, כפי שראינו בכל מקום בו ממשלה ניסתה לקחת חסות על ענף במשק. כאמור, שורש הבעיה מתחילה מכך שלבית הדין אין גב כלכלי. מיזם "שנת השבע" נועד לפתור את הבעיה הזאת. במקום להאשים את הצרכנים בכך שהם בוחרים אחרת, מראש מגייסים תרומות, המאפשרות להחזיק את החקלאי והפועלים, ללא תלות בהצלחת הפירות והמכירות. כך מצד אחד החקלאי והפועלים מקבלים את שכרם בכל מקרה, וההכנסות אינן חשובות לתורמים. בדרך זו הנדבנים דואגים שפירות ההפקר יגיעו למי שחפץ לאכול פירות הקדושים בקדושת שביעית.

מעקרונות הקק"ל: נגישות לטבע ללא תשלום נוסף!

בהתאם לעיקרון של השמיטה, רבים מן הפוסקים השתדלו להוריד את העלות של התשלום על קבלת יכול השביעית.

בקק"ל מאמינים שהטבע שייך לכל, ולכן משתדלים להנגיש את הטבע ללא תשלום נוסף. קק"ל העמידה לרשות המטיילים למעלה מאלף חניונים ברחבי הארץ המוסדרים בכל ימות השנה, ללא תשלום.

לרעיונות לביקור בחניוני קק"ל הקישו כאן:

https://www.kkl.org.il/recreation_areas/

ביעור פירות שביעית שבאוצר בית הדין

ביחידות הקודמות (16-17) למדנו שכאשר הפירות כלים מן השדה, יש לבערם מן הבית. למדנו שלפי הרמב"ם ישנה חובה שהפירות לא יהיו קיימים בעולם, ואילו לפי הרמב"ן החובה היא להשיב את הפירות לחברה. הפירות שבאוצר בית הדין הם כבר בעצם מזומנים לחברה. לכן הרמב"ן אומר שאינם חייבים בביעור:

רמב"ן ויקרא פרק כה פסוק ז

ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור, אחר שכבר מבוערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד בית דין ולאכלן

כפי שלמדנו ביחידה 16 (עמוד 8) היו שפסקו כשיטת הרמב"ם. לשיטתם אין סיבה שפירות שבאוצר בית דין לא יתחייבו בביעור:

אור לציון שביעית עמוד סד

ועל כל פנים בוודאי דלהרמב"ם פירות אלו צריכים ביעור, שהרי כל טעמו של הרמב"ן שכתב שאין צריך לבער פירות אלו הוא משום שכבר מבוערין הם מן הבית, ואין זה אלא לשיטתו שדין ביעור היינו הפקר, אבל לשיטת הרמב"ם שביעור היינו איבוד ושריפת הפירות... אם כן ודאי שאף שהפירות נמצאים באוצר בית דין חייבים הם בביעור... ודאי שיש להזהר בזמן הביעור של פירות אלו

אך רוב הפוסקים פוסקים כרמב"ן. לשיטתם פירות האוצר פטורים מן הביעור.

הרב שטרנבוך אומר שהיתר זה של הרמב"ן נכון רק כאשר הפירות נמצאים באוצר, במחסן, של בית הדין. כאשר הפירות כבר יצאו לשיווק, אין הצדקה לפטור את הפירות מן הביעור:

שמיטה כהלכתה עמוד סה

הסברנו שאוצר בית דין מועיל רק כשמבוער, ולכן צריך להניח הפירות במקום מיוחד שמשמש לבית הדין לאוצר, וכמבואר ברמב"ן פרשת בהר, שלכן פטורין מביעור, שמבוער ועומד ... אבל כשמוכרים ברשותם כגון מגדלי אתרוגים שמוכרים כרגיל באוצרם או בחנותם, ורק רשום על החנות הכשר 'אוצר בית דין' אין שום מקור שמועיל, שאין כאן ביעור והפקר כלל. ורק כשמונח במקום אחר באוצר מיוחד דניכר שיצא מרשות בעלים ונכנס לרשות בית דין הוא דמהני ... והיינו 'אוצר בית דין' כפשוטו.

הרב שטרנבוך אומר שמהרגע שהפירות עברו לשיווק, דיני השמיטה הרגילים חלים עליהם. הגרש"ז מציע סיבה מדוע פירות אוצר בית דין יהיו פטורים מן הביעור, לא רק בזמן שיווקם, אלא אפילו אחרי שהגיעו לבית הפרטי!

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא אות יז

ביעור פירות שביעית שהיו ברשות אוצר בית דין לפני זמן הביעור: לכאורה נראה דמה שהיה ברשות האוצר בית דין לפני זמן הביעור אינו יכול לפטור את הפירות מחובת ביעור לכשיגיע הזמן, שהרי אפילו היה הפקר גמור כל הזמן, מכל מקום הזוכה בהם לעצמו לפני זמן הביעור שפיר חייל עליו אחר כך חובת ביעור, ואם כן מהיכיל תיתי נימא דמה שהפירות היו באוצר בית דין עדיף טפי מהפקר ממש?

אך אף על פי כן מסופקני דאולי יש מקום לומר דמה שבית דין מחלק לכל אחד ואחד כפי צרכו דאפילו מה שמחלקים הרבה זמן לפני הביעור מכל מקום אפשר דהרי זה חשיב כמזון של ג' סעודות שמחלקים סמוך לזמן הביעור לשכניו וקרוביו ולעניים, דאף שהם זוכים בזה לעצמם ואין זה הפקר, אפילו הכי הם פטורים מביעור, והכא נמי גם בחלוקת בית דין, כיון שזה ניתן על ידי בית דין למאכל ולא לעכב לזמן מרובה - אפשר דפטור

מצד אחד, לכאורה אין הבדל בין זכייה בפרי מן ההפקר שבעץ לבין זכייה מאוצר בית הדין, שהרי גם אוצר בית הדין הוא רק צינור להעברת הפירות אל האנשים. אך אין זה מדויק: ביחידה הקודמת למדנו שבזמן הביעור מותר לקחת מזון שלוש סעודות. אחד ההסברים שלמדנו שם הוא שלוש סעודות זו כמות סבירה, העומדת בעיקרון של החלוקה ההוגנת עם החברה. לכאורה יצא שחובת הביעור חלה רק על העודפים שאדם לקח מעבר לכמות המינימלית הזאת. אם ישנה שליטה המוודאת שאדם מקבל כראוי לו, על זה לא חלה חובת הביעור. מכיוון שבית הדין אמון על חלוקה זו, לכאורה מה שבית הדין מאפשר לקחת יכול להיות כגדר של מזון שלוש סעודות, ולהיפטר מהביעור.

השלכה מעשית מאוד היא שאלת ייצוא יינות אוצר בית דין:

במראה הבזק חלק ו שאלה צט

שאלה: אני משרת כרב בטורונטו. לפני סיום ביקורי בארץ עברתי דרך חנות ה"דיוטי פריז" בנמל התעופה בן גוריון וקניתי שם כמה בקבוקים של יין "גמלא". כשהגעתי הביתה שמתי לב שהם מתוצרת שנת השביעית, ושוקו על ידי אוצר בית-דין. תהיתי מה דינם לעניין ביעור בערב פסח של השמינית, שהיה כבר שנתיים קודם. האם היין קדוש בקדושת שביעית? האם הוא נאסר כיוון שעבר זמן הביעור? כיצד עלי לנהוג ביין זה?

תשובה:

- א. פירות הקדושים בקדושת שביעית אסור להוציאם לחו"ל, וצריך לבערם לפני פסח של השנה השמינית. מובן שדין זה חל גם על מיצים ויין.
- ב. יינות רמת הגולן משווקים בהכשר הרב אברהם אויערבך אב"ד ורב העיר טבריה. בבירור שעשינו עמו התברר כי בשנת השמיטה האחרונה (תשס"א) כל היינות הופקו מענבים שהטיפול בהם נעשה בידי אוצר בית-דין (לא מענבים של נוכרים ולא על פי היתר המכירה).
- ג. כיוון שמדובר בכמות גדולה, סיכמו שליחי הרב אויערבך עם החנויות שהן פועלות כשליחים של בית-הדין, לכן אם היינות היו עדיין בחנויות בזמן הביעור לא נתחייב היין בביעור. לאחר זמן הביעור התיר הרב אויערבך את הייצוא לחו"ל, כיוון שלשיטת הר"ש משאנץ האיסור לייצא נובע מהחובה לבער בארץ, וממילא מה שאינו חייב בביעור מותר לייצאו¹.

¹ נחלקו הראשונים בטעם איסור הוצאתם של פירות שביעית לאחר הביעור. הר"ש משאנץ על מסכת שביעית כתב שאין מוציאין שמן שרפה (שמן תרומה טמאה, שדינו להישרף) מהארץ לחו"ל, כיוון שיש דין בקדושים שדינם להישרף (נותר או קודשים שנטמאו) ש"שירפתן במקומן" – במקום שדינם להישרף; לכן גזרו גם בתרומה ששרפתה תהיה בארץ דווקא, וזה הטעם גם לפירות שביעית, שאין מוציאין אותם כדי שיתבערו בארץ ישראל.

ד. יין זה, הקדוש בקדושת שביעית, יש להקפיד בו שלא ייפסד שלא לצורך, לכן:

1. אסור להפסידו, כגון לשפכו או למלא מעל לגדותיה את כוס הקידוש.
2. אסור להשתמש בו לשימוש פחות חשוב משימושו הרגיל, כגון להוסיפו לתבשיל.

מאידך גיסא, הכלל הגדול הוא "עושה בהם כדרך שהוא עושה בשלו".

ה. נציין כי יש עניין מיוחד באכילת פירות הקדושים בקדושת שביעית, ועוד יותר פירות המשווקים על ידי אוצר בית-דין, שבכך מחזקים את ידי החקלאים מיישבי ארץ ישראל המקפידים על שמירת הלכות התלויות בארץ, והם "גיבורי כח עושי דברו" האמיתיים.

ו. נוסיף ונזהיר בהזדמנות זו, כי בחנויות ה"דיוטי פרי" בשדה התעופה בן גוריון אין עורכים מכירת חמץ כללית, ויש לבדוק בכל קנייה, בעיקר בתקופה שלאחר הפסח, שאין במוצר חמץ שעבר עליו הפסח. במיוחד יש להיזהר מקניית ויסקי, שהנו חמץ גמור.

❖ הרחבות – תשובת "במראה הבזק" המלאה

לסיכום:

תשלום על עבודה, לא על פירות

הרב ישראלי מצביע על כך שבמציאות החקלאית שלנו אין זה סביר לנסוע בכל שבוע לקטוף מספר פירות. ניתן להציע פתרון שאנו נשלח שליחים שיאספו עבורנו את הפירות, וידאגו לחלוקה מסודרת. בכדי לעשות זאת נדרשת תשתית כלכלית גדולה ומורכבת: קטיף הפירות, מיונם, העמסה על משאיות, שינוע, פיזור מסודר בנקודות חלוקה. מדובר בעבודה רבה, שאדם לא יעשה מטוב ליבו. לכל שלב בתהליך יש עלות, והגיוני לגבות את העלות הזו מהצרכנים. אך יש להגדיר על מה ניתן לדרוש תשלום ועל מה אסור.

הרב חרל"פ אומר שלא ניתן לגבות על עבודות אוקמי, ממה נפשך: עבודות אוקמי שנועדו לשימור פירות השביעית אסורות. עבודות אוקמי שהותרו הן רק מלאכות שנועדו לסייע לעץ בשנים הבאות. אין הצדקה לגבות בשמיטה עבור עבודות שנועדו לסייע לשנות היבול הבאות!

ביחידה 5 למדנו שהחזון איש חולק על כך, ופוסק שמותר לעשות מלאכות לאוקמי פירא.

אך למדנו לעיל שהרב ישראלי אומר יותר מכך. עבודות אוקמי פירא מוטלות על שליחי בית הדין, כנציגי הציבור. הם עושים את המלאכות הללו בשליחות העם, ולכן ודאי שמותר להם גם לגבות עליהם שכר.

על הסבר זה הקשה הר"ש משאנץ מהסוגיה (פסחים נב ע"ב): "תנו רבנן: פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ מתבערין בכל מקום שהן. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומן ויתבערו, משום שנאמר 'בארצך'... רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ, הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית. לוו בהדיה רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא. אמר להו: איכא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר או לא? אמר ליה רב כהנא, הכי אמר רבי אבהו: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא הכי אמר רבי אבהו: אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר".

לדעת ר' שמעון בן אלעזר ביעור פירות שביעית חייב להיות בארץ ישראל, ואין הלכה כמותו. אם נאמר שהטעם שאין מוציאין פירות שביעית הוא משום שהביעור חייב להיות בארץ ישראל, עולה שהמשנה היא כרבי שמעון בן אלעזר, ומדוע לא נפסק כמותו? תירץ הר"ש משאנץ: "ושמא לכתחילה אפילו ר' מודה לר' שמעון בן אלעזר דאין מוציאין".

בניגוד לדעה זו כתבו הר"ש משאנץ והראב"ד (בפירושם ל"תורת כהנים", פרשת בהר א פרק א הל' ט): "אשר בארצך, מה שבארצך אוכלים, לא מה שהוציא עקילס לעבדיו לפונטוס. א"ר שמעון, שמעתי בפירוש שמוציאים לסוריא ואין מוציאין לחוצה לארץ". וכתבו בטעם הדבר: "ושמא הוי טעמא דאין מוציאין פירות שביעית לח"ל שלא יתחלפו בפירות חו"ל ויהא נוהג בהם מנהג חולין".

"ערוך השלחן העתיך" (שמיטה ויובל סי' כד סע' כה) כתב: "פירות שביעית אין מוציאין אותן מא"י לחו"ל ואפילו לסוריא מפני קדושתן, ודע שזהו משנה ספ"ו, וכתבו המפרשים שהטעם משום שהביעור צריך להיות בא"י וכן משמע בפסחים (נב ע"ב), אבל א"כ ה"ל להמשנה לבאר שהאיסור הוא רק בזמן הביעור, וגם מהרמב"ם שם שכתב סתם פירות שביעית אין מוציאין מהארץ לחו"ל מבואר להדיא שעל כל השנה קאי, והטעם נ"ל שחששו שבח"ל לא ישמרו הדינים הנוהגים בפירות שביעית".

כלומר, על שיטת הר"ש משאנץ בפירוש המשנה הקשה "ערוך השלחן" שאם הטעם לגזרה הוא כדי שיתבערו הפירות בארץ ישראל צריך היה לגזור רק על זמן הביעור ולא קודם לכן, ומסתמית המשנה והרמב"ם משמע שגם קודם לזמן הביעור אסור להוציא פירות שביעית. מכאן העלה שיעקר הטעם הוא שמא לא ינהגו בהם קדושה, והוא כטעם הר"ש משאנץ והראב"ד ב"תורת כהנים".

לעצם קושייתו, ניתן לומר שאין עיקר הטעם הוא הביעור, אולם אסרו גם קודם הביעור שמא לא יגמור לאכול את הפירות עד הביעור והם יתבערו בחו"ל, וממילא קודם הביעור לשני הטעמים אסור להוציא פירות שביעית, אולם ישנה נפקא מינה נוספת: לאחר הביעור, לשיטת הרמב"ם, אין מצב שישנם פירות שביעית לאחר הביעור, וממילא אין כל ראייה נגד הר"ש משאנץ.

אם כן בפשטות, לפי מהנהגו בביעור פירות שביעית כדעת הרמב"ם, שמפקרים את הפירות ואחר-כך ניתן לזכות בהם שוב, ישנה נפקא מינה בין הטעמים: לטעם הר"ש משאנץ בפירוש המשניות מותר להוציא פירות שביעית, מה שאין כן לטעם הר"ש משאנץ והראב"ד בפירושם ל"תורת כהנים".

להלכה כתב הרידב"ז (בהג'ה ל"פאת השלחן" פרק ה הל' יח) שמותר להוציא פירות שביעית לאחר הביעור, ראשית מפני שיעקר הטעם הוא כדי שיתבער בארץ ישראל, ושנית, גם לדעת הראב"ד, כל מה שאסור להוציא הוא שמא לא ינהגו בהם קדושת שביעית, אולם כיום אם לא יוציאו פירות לחו"ל הם יירקבו בארץ ישראל, לכן ודאי שעדיף להוציאם (בסוף הספר ישנו קונטרס ארוך המערער על היתר זה, אולם למעשה המנהג כדעתו).

כאן ישנו טעם נוסף להיתר הוצאת הפירות הגדלים ברמת הגולן, שלדעת רבים מן הפוסקים נחשבת לעבר הירדן, שבו נחלקו הראשונים אם נוהגת שביעית, וגם אם נוהגת דעת הר"ש משאנץ שאין קדושה בפירות.

הגרש"ז חולק על כך, ואומר שניתן לגבות על קטיף והובלה בלבד. הרי זכות כל אדם לקחת את הפירות ולעשות בהם כרצונו. אין לשלחי בית הדין זכות לגבות מאנשים על עבודה מעבר לכך. הרב שטרנבוך מתקשה מאוד בדברים. אך מוצא תקדים: הגר"ח ברלין הקים אוצר בית דין וגבה מחירים שכיסו את ההוצאות. כיצד הוא עשה זאת? מסביר הרב שטרנבוך: מכוח הפקר בית דין, נקבע שהפירות אינם של המוכר. ממילא בהגדרה הרוכש משלם לחקלאי משכורת, ולא על הפירות. יטען הטוען שזו משכורת גבוהה ממה שרגילים לשלם (שהרי בשנים רגילות משלמים על פירות, ולא משכורת). אך אין בכך בעיה. אנשים מוכנים לשלם משכורות מעבר לערך של החפץ שהם מקבלים, אם הנושא חשוב להם. חשוב להזכיר שהוא ראה בכך חידוש פלאי. הגרש"ז אומר גם הוא שניתן להטיל מעין "מס": אין תשלום על הפירות, יש מגבית לוודא שהחקלאי יוכל להמשיך לעשות את תפקידו.

ברם, למעשה הגרש"ז כותב שחייבים לגבות מחיר זול יותר ממחיר הפירות בשוק, כדי שיהיה ברור שהתשלום אינו על הפירות.

יישומים של אוצר בית הדין

הרב שלנגר מסביר את דרך אוצר בית הדין של בני ברק: מצד אחד, החקלאי נשכר לעבודה, ואינו מקבל את עלות הפרי, אלא את עלות עמלו. אך מכיוון שהמחיר נגבה מלוקחי הפירות, שכרו של החקלאי אינו מובטח. הוא תלוי בכך שאנשים ישלמו על הפירות.

הרב ויטמן מזדעזע מהעניין. הוא אומר שעל בית הדין להחליט אם החקלאי הוא שכיר או עצמאי. אם הוא שכיר, משכורתו צריכה להיות מובטחת. אם הוא עצמאי, הוא יכול לגבות מהלקוחות לפי מה שהוא מוצא לנכון. יצור הכלאיים הזה, בו החקלאי הוא שכיר של בית הדין, אך משכורתו תלויה בלקוחות חיצוניים, היא "עוול משווע".

מעבר לבעיה החוזית והמוסרית, יתכן ויש בכך גם בעיה הלכתית: התניית שכרו של החקלאי במכירת הפירות מאותתת שבעצם החקלאי מקבל תמורה לפירות. זהו מסחר בפירות שביעית!

בפועל בדרך כלל קשה לברוח מכך. בית הדין אינו משקיע חיצוני בעל יכולת כלכלית שיכול להבטיח את פרנסתו של החקלאי. לכן גם הרב ויטמן מסכים שההכנסות יבואו מהתשלום על העבודה הניתנת במקביל לפירות. הוא מבסס את מודל התשלום על דרכו של הגרש"ז – תשלום על עבודה, בתוספת "מס שביעית".

הרב ויטמן מכריע שניתן לבסס את מחיר היבול כך שיהיה מקביל (אך מעט נמוך יותר) למחיר השוק, מהסיבות הבאות:

- ניתן לשלוט במחירים כך שתמיד יהיו זולים ממחיר השוק, וכך יהיה ניכר שהתשלום הוא על עבודה, והפירות הפקר.
- אם גביית המס היא יחסית להנאה מעבודת בית הדין, הרי שההנאה משתנה במשך העונה.
- בחלק מהעונה בו הפירות יהיו הרבה יותר זולים, אנו מכשילים בעלי מכולות בכך שיקנו בזול וימכרו ביוקר, ובכך יהיה מסחר ממש בפירות שביעית.
- בפועל, בכדי שהפירות יגיעו לצרכנים, צריכים שיהיו יחסיים למחיר השוק. אחרת אנו גורמים ל"לאכלה ולא להפסד".

למעשה, כאשר תנובה ניסו ליישם את הדברים, תנובה הפסידו מליוני שקלים.

הרב אריאל כותב ברגש רב שתנובה קיימו את מצוות השמיטה במלוא יופיה – משכורת החקלאי הובטחה לו, ללא תלות בהצלחת הענף. מצד שני, לצרכנים הנושא לא היה מספיק חשוב, ולכן תנובה הפסידה. אילו הנושא היה חשוב לאנשים, דרך זו הייתה מצליחה.

הערנו על כך שתי הערות:

- בתפיסת חכמי הדורות, השמיטה הייתה ניסיון גדול לחקלאים. כאן הרב אריאל הופך את התמונה (כאמור, יתכן ובעת שהשמיטה דרבנן ואין ברכה בקיומה, יש להטיל את נטל השמיטה על החברה כולה. אך קשה יותר להפוך את כל משמעות השמיטה, כפי שהרב אריאל כותב).
- גם אם נאשים את החברה בהפסדים הללו, מוכרחים לשקול אם מוצדק להטיל הפסדים שכאלה על החברות השונות, או על החברה. כלומר – בסופו של דבר עניים בכל החברה נפגעים, שכן מחירי השוק כולם עולים. צריכים לשקול שכר מצווה כנגד הפסד העניים.

מהן הסיבות לכך שתנובה ספגה הפסדים?

הרב ויטמן מסביר שהיתר מלאכות "אוקמי" בלבד גורמת להפסד בשני הצדדים: בצד של העבודה – הזהירות המתמדת מסרבלת את העבודה, ובצד של התפוקה: מלאכות אוקמי בלבד, כמעט בהגדרתן, יפיקו פחות פירות.

הרב מלמד אומר שהבעיה עמוקה יותר. הוא מסביר שבכל מצב בו אין מישוהו שמרוויח ביחס ישיר מהתפוקה, תמיד יהיו הפסדים, כפי שראינו בכל מקום בו ממשלה ניסתה לקחת חסות על ענף במשק. כאמור, שורש הבעיה מתחילה מכך שלבית הדין אין גב כלכלי. מיזם "שנת השבע" נועד לפתור את הבעיה הזאת. במקום להאשים את הצרכנים בכך שהם בוחרים אחרת, מראש מגייסים תרומות, המאפשרות להחזיק את החקלאי והפועלים, ללא תלות בהצלחת הפירות והמכירות. כך מצד אחד החקלאי והפועלים מקבלים את שכרם בכל מקרה, וההכנסות אינן חשובות לתורמים. בדרך זו הנדבנים דואגים שפירות ההפקר יגיעו למי שחפץ לאכול פירות הקדושים בקדושת שביעית.

ביעור פירות שביעית שבאוצר בית הדין

ביחידות 16-17 למדנו על חובת הביעור. הרמב"ן פוסק שחובת הביעור היא השבת היכול לחברה. בהתאם לכך, הרמב"ן פוסק שאין חובה לבער את יכול אוצר בית הדין, מכיוון שיכול זה מעולם לא עבר מהחברה לאדם הפרטי. באור לציון, הפוסק כרמב"ם, מציין שהרמב"ם אינו סובר כך. אך כפי שלמדנו שם, רוב מניין ובניין הפוסקים פוסקים כרמב"ן. הרב שטרנבוך מעיר שדבר זה נכון כאשר הפירות נמצאים אצל בית הדין. מהרגע שהם עברו לשיווק (בחנויות העוסקות בשיווק אוצר בית הדין), הפירות הללו יתחייבו בביעור!

הגרש"ז מציע סברא מדוע לא רק שהמשווק לא יתחייב בביעור, אלא גם האדם הפרטי יהיה פטור ממנו. ביחידה הקודמת למדנו שבזמן הביעור מותר לקחת מזון שלוש סעודות. אחד ההסברים שלמדנו שם הוא ששלוש סעודות זו כמות סבירה, העומדת בעיקרון של החלוקה ההוגנת עם החברה. לכאורה יצא שחובת הביעור חלה רק על העודפים שאדם לקח מעבר לכמות המינימלית הזאת. אם ישנה שליטה המוודאת שאדם מקבל כראוי לו, על זה לא חלה חובת הביעור. מכיוון שבית הדין אמון על חלוקה זו, לכאורה מה שבית הדין מאפשר לקחת יכול להיות כגדר של מזון שלוש סעודות, ולהיפטר מהביעור. השלכה מעשית מאוד היא הדיון ביינות השמיטה המשווקים בעולם כולו. בתשובת "במראה הבזק" (חלק ו שאלה צט) מוסבר שבית הדין ממנה את החנות כשליח שלו, ולכן בכל העת היינות בעצם נמצאים תחת יד בית הדין.

ביחידה זו סיימנו את עיסוקנו בפתרון אחד לשנת השמיטה – אוצר בית הדין. ביחידה הבאה נתחיל את העיסוק בפתרון אחר – היתר מכירה.